

Lars Thue – konstruktiv rabulist

Med sin karakteristisk smittende latter og åpne væremåte kommer professor emeritus Lars Thue til mitt kontor på Handelshøyskolen BI for å slå av en prat om sitt liv og virke. Det er naturlig at vi møtes på vår felles arbeidsplass, hvor Lars har holdt til siden 1988. Egentlig var jeg litt skuffet over ikke å bli invitert til det ærverdige kontoret Johansson-familien har stilt til disposisjon for den pensjonerte professoren i sentrum av Oslo.

Pål Nygaard
BI

Den nysgjerrige historikeren har nemlig alltid hatt en egen evne til å komme i kontakt med mennesker og skape engasjement rundt seg. Slik har Lars fått mange venner og prosjekter. Men ikke alle har satt like stor pris på den selvtitulerte rabulisten fra Lambertseter. Ved enkelte anledninger har Lars blitt sett på som for frittalende. Mer om det senere.

Som historiker har Lars Thue satt tydelige spor etter seg – både for faget og i offentligheten – særlig med de store prosjektene om Norges kraft- og telehistorie. Selv om infrastruktur på mange måter har vært en rød tråd, er det ikke lett å gi en enkel karakteristikk av Lars som historiker. Som Harald Rinde skriver i festskriftet til trekløveret som nylig nådde pensjonsalder fra

Arbeideren. Som 17-åring jobbet Thue ved AS Radio Industrier i Oslo. (Foto: Thorleif Karlsen)

historikermiljøet på BI, har Lars hatt en særegen evne til å kombinere teoribruk, grundige detaljanalyser og innlevelse på en elegant måte, med en affinitet for å sette den historiske utvikling i system og modeller.

Når Lars forteller om livet sitt, så kan det umiddelbart høres ut som om

en serie tilfeldigheter har ført ham til å bli historiker, og til å drive med den type historieskrivning som han har holdt på med. Et tilfeldig møte på trikken, en telefon fra venn eller kollega har ført til at livet og karrieren tok en ny retning. Samtidig er det ved nærmere analyse en bemerkelsesverdig kontinuitet i interessene han forteller om; fra den opprinnelige tekniske interessen, samt tidlig politisk engasjement og nysgjerrighet for å finne ut av samfunnet og kapitalismen.

Drømmen om å bli ingeniør

Du har fortalt meg at du egentlig ikke skulle bli historiker?

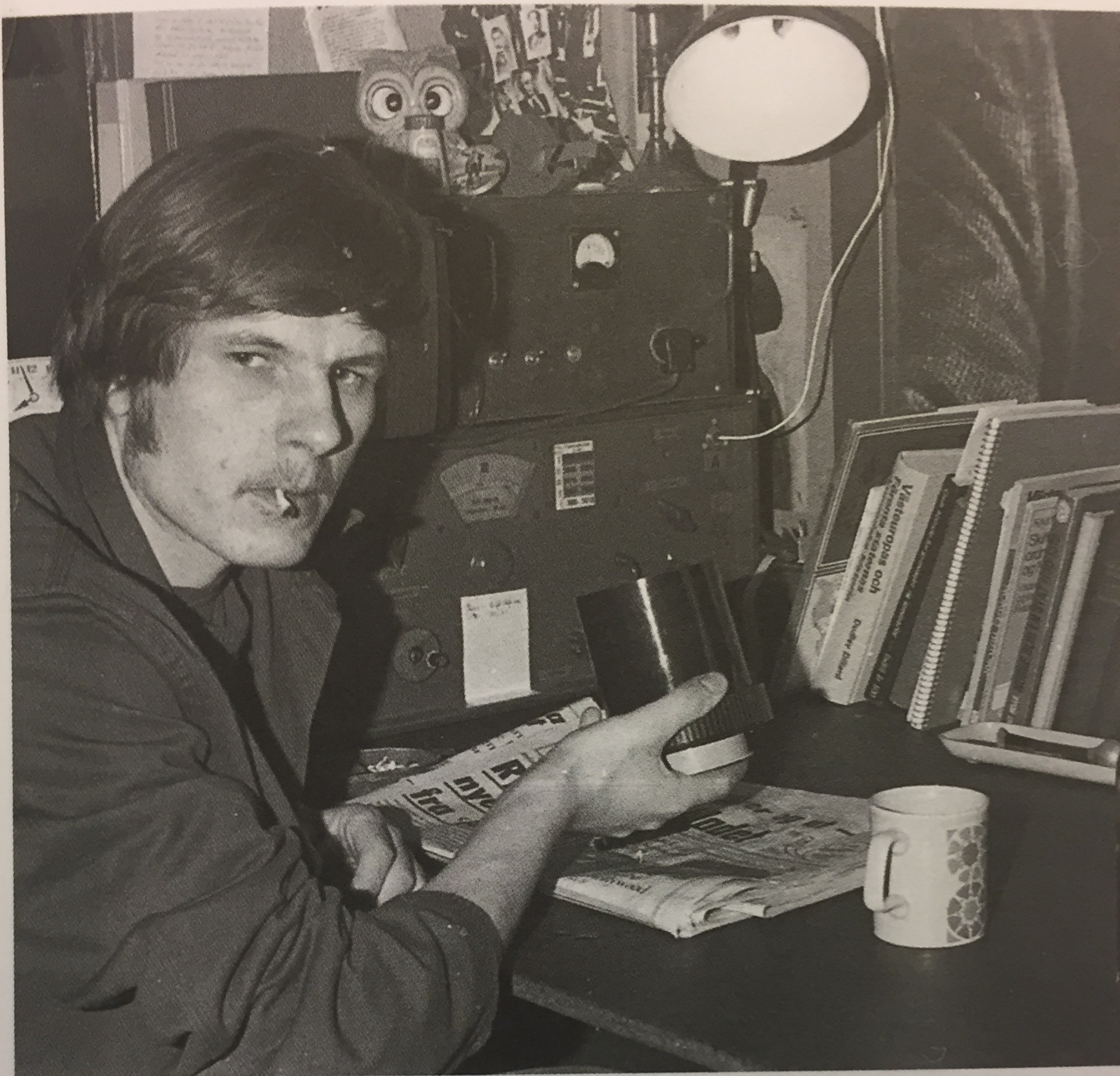
– Nei, altså, jeg var jo generelt dårlig på skolen veldig lenge. Og det faget jeg gjorde det kontinuerlig dårligst i var historie. Historie framstod som noe arkaisk og gammaldags, og som et kaotisk kar av brokete faktabiter. Jeg skulle jo bli ingeniør, eller tekniker som det het. Bestekameraten min og jeg var veldig interessert i det som skjedde på radiofronten. Vi gikk med avisene både morgen og kveld, og vi brukte pengene på å kjøpe transistorer, radiatorer, motstandere og kondensatorer. Så lagde vi fm-sendere og forsterkere, og syntes dette var et fascinerende felt. Tenk på det at med en diode, en spole og en kondensator med antenne, så kunne vi få inn radiosignaler fra universet!

Drømmen om å bli ingeniør førte til en plan om utdanning på Oslo Tekniske Skole. For å begynne der måtte man ha ett års praktisk arbeid. På samlebandet til A/S Radioindustri på Helsingør satt

Lars og monterte TV-apparater for Phillips. Lars ble med tiden lei av lodderøyk, dioder og likerettere. Han hadde tidlig blitt politisk engasjert og gradvis modnet ideen om å ta artium seg hos rabulisten fra Lambertseter. Godt hjulpet fram av en ivrig norsklærer på realskolen ved navn Georg Johannesen begynte Lars å lese og mene mye. Det politiske engasjementet hadde en brodd mot Arbeiderpartiet, som på 60-tallet framsto som en betongblokk med makta, og Lars oppsøkte partiet han oppfattet som et friskt alternativ og meldte seg inn i Unge Høyre.

Mens han gikk på realskolen skrev Lars jevnlig for det lokale Unge Høyre-bladet Konservietten. Så kom Vietnamkrigen, konflikten som bidro til så mye politisk engasjement for en hel generasjon. Lars skrev kritiske artikler i Konservietten – mot amerikanernes krigføring. Kort tid etter var Lars på vei over mot venstresida. Et viktig dytt på veien dit fikk han av artikkelen «om engasjement» som gymnasiasten Knut Kjeldstadli skrev i en antologi Tore Linné Eriksen redigerte basert på en essaykonkurranse for landets gymnasiaster.

Den nysgjerrige og kritiske debattanten Lars var kanskje i en formativ fase, for å vende hans analyseform mot ham selv, og lot sjelden muligheten til en frisk diskusjon gå fra seg. I militæret var Lars sjåfør og radiotelefonist til batterisjefen. Som abonnent på Orientering og Internasjonal politikk hadde Lars mye på hjertet. I knappeteltene og

Teknikeren som ble historiestudent. Dudley Dillard på pensum. (Foto: Privat.)

batterisjefens time benyttet han anledningen til å stille kritiske spørsmål. Han ble aldri korporal. Den plagsomme, samfunnsengasjerte lesehesten ble imidlertid ikke bare upopulær. Lars ble bedt om å holde forelesninger for sine medsoldater som tok forberedende, som han selv også benyttet førstegangstjenesten til å ta eksamen i.

Fanget av historiefaget

Etter militæret var Lars klar for universitetsstudier.

– Det ble sosiologi-studier, for der kjørte Berit Ås en serie med sosialpsykologi og sosiologifaget var jo attraktivt for en samfunnsengasjert fyr.

Etter å ha kommet i gang med studiene var Lars på jakt etter et parti for å kanalisere sitt politiske engasjementet.

– Jeg prøvde meg først på studiesirkel i SUF, men jeg er jo en kritisk rabulist, så allerede etter første møte kom Marit Allern, som var studieleder, bort til meg og sa: veldig fint at vi får alternative synspunkter men vi må holde oss innenfor marxist-leninisten Mao Tse Tung's tenkning. Veien gikk derfor videre til SF's lag på universitetet hvor Lars ble leder i 1970.

På Blindern kretset diskusjonene blant studentene disse årene omkring sosialisme, og hva som var den rette veien til en sosialistisk samfunn. Dermed fattet Lars interesse for arbeiderbevegelsens historie.

– Det helt skjellsettende for meg var lesningen av Sigurd Evensmos triologi Grenseland. I bind to, *Flaggermusene*, kommer vi nær inn på de politiske rivningene mellom revolusjonære og reformister i arbeiderbevegelsen. Arbeideren og reformisten Inge blir etter hvert mer opptatt av å skaffe stedet elektrisitetsverk og arbeidsfolk velferdsgoder enn å arbeide mer målrettet for revolusjon. Til skuffelse for sine revolusjonære journalistvenner. Jeg fikk sansen for Inges konstruktive tilnærming til politikken. Så konklusjonen var at jeg må se nærmere på fortida. Jeg ble fanget av faget.

Kapitalens opprinnelige akkumulasjon

Under ledelse av Sivert Langholm vokste det fram et sosialhistorisk miljø på Blindern på 1970-tallet. De fleste skrev om undertrykte og underklassen, men Lars ville undersøke

kapitalens opprinnelige akkumulasjon. Hovedfagsoppgaven handlet om framveksten av industrikapitalister i Kristiania. Lars ville finne ut «hvor de fikk penga fra». Her var han innovativ på to måter, som siden har karakterisert hans virke som historiker. For det første brukte Lars Marx' teorier for å undersøke framveksten av kapitalismen i Norge. I Kjeldstadli's lærebok i historie tjener Lars' hovedfagsoppgave som eksempel på at teori kan være nyttig i historieforskningen, hvor Kjeldstadli uttaler at «uten denne teorien kunne han ikke stilt de interessante spørsmålene».

For det andre var Lars nytenkende når det kom til å finne fram til relevante kilder. Lars var sannsynligvis den første historikeren som gikk til branntakstprotokollene og utnyttet dem som historisk kilde til industrialiseringen. I protokollene ble det taksert hver gang nye maskiner kom til, eller bygninger endret. Dermed kunne Lars følge de ulike virksomhetenes utvikling og kapitalakkumulasjon. Et hovedfunn Lars gjorde var at bransjene stilte ulike krav til kapital, som igjen påvirket den sosiale rekrutteringen til industriborgerskapet. I tekstil-industrien måtte en ha mye kapital for å kjøpe maskiner fra England, mens man i verkstedsindustrien kunne starte opp med billigere og enklere maskiner. Studien til Lars ble lagt merke til. Sivert Langholm har uttalt at Lars «fikk meg til å fryse på ryggen når han skrev». Allerede før hovedoppgaven var levert ble Lars rekruttert til å skrive Askers historie.

Det å få jobb for nyutdannede historikere var ingen enkel oppgave

Aktivisten. Lars Thue like i forbindelse med EF-avstemningen i 1972. (Foto Privat.)

på begynnelsen av 80-tallet. Blant de unge og lovende historikerne ble arbeidssituasjonen hyppig diskutert. I denne situasjonen var Lars med på å starte Norsk Historikerforening (HIFO) etter initiativ fra Knut Kjeldstadli. Etter boka om Askers historie fikk Lars oppleve sin første oppdragskonflikt i forbindelse med et halvårsprosjekt om Sandefjord energiverks historie, som aldri ble utgitt. Ferden gikk videre til en bok om Norges "guleste forbund", Kommunale Funksjonærers Landsforbund. Men for Lars begynte tilværelsen som oppdragshistoriker å tære på. Han var blitt familiefar. Usikkerheten og harde leveringsfrister ødela gleden ved historiefaget. Derfor bestemte Lars seg

for å søke mer sikre arbeidsforhold midt på 80-tallet.

Liberalisering: arbeidsfelt eller studieobjekt?

– Teledirektoratets forsknings-avdeling på Kjeller utlyste stilling som informasjonskonsulent. Det var en stilling de ikke hadde hatt før, men nå skjønte de at det var på tide å fortelle om hva de drev på med. Den fikk jeg. Det var fryktelig moro for meg som var interessert i teknologi. Jeg havnet i et fantastisk miljø med innmari flinke folk.

Året etter forlot Lars sin sjef stillingen i Teledirektoratet for å være med og starte opp det som i dag heter Nasjonal kommunikasjonsmyndighet.

Bakgrunnen for dette nye statlige organet var liberaliseringen av sektoren, som skapte behov for en regulerende myndighet. Lars ble bedt om å følge med dit som informasjonskonsulent. Her fikk Lars raskt mye tillit og ansvar. Han ble blant annet med og representerte Norge i CEPTs langtidsplanleggingsgruppe – organisasjonen som koordinerte post- og telereguleringer i Europa – i riksdagshuset i Berlin. Det glitrer i øynene til Lars når han forteller om dette.

«Dette var midt under liberaliseringa, det var så morsomt. Jeg hadde regulær jobb, som jeg klarte bra, og kunne gå hjem klokka fire.»

Men så i 1988 får Lars en telefon. Det er Even Lange. Lange hadde startet opp Bedriftshistorisk senter, en institusjonell overbygning for en gruppe som drev næringslivshistorisk oppdragsforskning, som i 1989 formelt ble innlemmet som avdeling for økonomisk historie på BI. Lange lurte på om Lars var interessert i å skrive Statkrafts historie. Lars ble på ny fanget av historiefaget.

Midt i vår samtale stopper Lars opp, sukker, og bryter ut i en tilsynelatende åpenhjertig avsløring:

– Hvis jeg skal vurdere det i dag, så var det dumt av meg å bli historiker.

Han er rask med å legge til at han har hatt det mye moro,

– Men, det har jo vært et helvete. Dette har jeg holdt på med til jeg ble 70 år, sittet oppå hemsene og på kontoret og stressa for å få levert ting, veldig mye spennende og lærerike ting, men den balansen mellom å leve et ålreit liv og ha fryktelig mye å gjøre, den balansen mellom

jobb og familie, tror jeg hadde vært bedre i forvaltningen.

Kan vi så stole på at Lars angrer på at han ble historiker? Kanskje ikke helt. For når han vender tilbake til fortellingen om hvordan Statkraft-prosjektet kom i gang, så kommer det fram at han møtte opp personlig hos Norske elektrisitetsverkens forening og foreslo at de burde la ham skrive en jubileumsbok til det forestående jubileet sitt før han ble byråkrat. I tillegg avslører Lars at han forsøkte å overtale sine sjefer i Televerket til å gi ham årsverk for å skrive deres historie mens han var byråkrat. At Lars kom til å stå i spissen for trebinds-verkene om norsk kraft- og tele-historie var med andre ord ikke helt tilfeldig.

Kraft og tele

Når det er sagt, så var det også et innslag av tilfeldighet som førte Lars bort fra byråkratiet og inn i oppdragshistorien igjen. Lars forteller at Statkraft nok hadde sett for seg én bok, som fortalte historien fra statskraftsverkene ble en egen institusjon rundt 1960. Men Lars hadde andre visjoner.

– Skulle jeg gidde dette, jeg som hadde det så bra der jeg var, så skulle vi jaggu smelle til. Så jeg foreslo tre bind og tre årsverk på hver, og regnet med at det ikke gikk. Det så ut som om direktøren ble forbløffet og måtte holde maska da han innså at han hadde sagt ja til tre bind.

Lars gikk i gang med å skrive det som var tiltenkt å være første bind om statens engasjement for kraftutbygging fra 1890 til 1947. Så ble Lars på nytt innhentet av liberaliseringa i Norge. I

1990 vedtok Stortinget en ny energilov. Av flere grunner ble dette først en katastrofe for Statkraft som tapte store penger. Dermed ble de to neste bindene lagt på is. På 2000-tallet da Statkraft begynte å tjene penger, ble Lars kontaktet på nytt, og trebinds-verket ble realisert med Dag Ove Skjold og Yngve Nilsen med som medforfattere.

I mellomtiden hadde Lars klart å skape et nytt stort prosjekt, om norsk telehistorie. Nok en gang gikk Lars offensivt til verks, og foreslo et trebindsverk. Televerket sendte forprosjektrapporten til ekstern evaluering, som anbefalte det. Sammen med seg på dette prosjektet fikk han Harald Rinde og Harald Espeli, som skrev hvert sitt bind. Det ble starten på en travel tid for Lars. På begynnelsen av 2000-tallet ledet han i tillegg til teleprosjektet flere energihistoriske prosjekter, og var i tillegg involvert i undervisning på BI. Arbeidspresset var stort, og det var ikke alltid like lett å rekke leveringsfristene. Arbeidet med telehistorien ble forsinket. Så var det dette med engasjement, og ønsket om å stille kritiske spørsmål og bidra til debatt.

Evne og vilje til å skape debatt

Like før boka til Lars om telehistorien skulle komme ut lot han seg intervjuet av magasinet Computerworld med kritikk av Telenors monopol på telenettet. Da var det allerede konflikter knyttet til Lars bidrag i telehistorien. Det endte med at ledelsen i Telenor avlyste det planlagte lanseringsseminaret. Ryktene sier at de også forsøkte å forhindre at boka ble solgt i bokhandelen. Men den

faglige mottakelsen av boka var svært god.

Det stoppet imidlertid ikke der. Et par år senere var Lars invitert for å holde et foredrag om «Statkrafts sjel» for strategiavdelingen. Dagen før ringte Dagens Næringsliv fordi Energiveteranene, som Lars var med i, hadde uttalt at staten måtte ta kontroll over Statkrafts utenlandsengasjement. Til avisa lanserte Lars at utenlandsdelen av Statkraft burde skilles ut. Det ble et stort oppslag. Da Lars dukket opp for å holde sitt foredrag kom representanter for konsernledelsen løpende mot ham og sa «hvordan kunne du gjøre dette Lars?». Sannsynligvis førte denne medieuttalelsen til at Lars mistet et prosjekt han hadde veldig lyst på. Han hadde allerede laget et forprosjekt som Statkraft interesserte seg for den såkalte Samkjøringsmodellen og hvordan ikt-systemer kobler seg opp mot elsystemer i kraftforsyningen.

I dette prosjektet lå alt til rette for at Lars kunne forfølge sin primære forskningsinteresse; for sammenhengen mellom teknologiske og sosiale systemer, eller materielle og institusjonelle strukturer om du vil. Interessen for systemteoretiske innganger til historien fant han næring hos, og inspirasjon fra, internasjonale kolleger og venner. På en av de internasjonale konferansene til Social History of Technology oppsøkte Lars den svenske historikeren Arne Kaijser. Kaijser skrev så innsiktsfullt, men også komparativt om tele- og elsystemer. Det ble starten på et vedvarende faglig og sosialt vennskap. På samme måte fikk Lars kontakt med Thomas P. Hughes, som Lars gir samme status for

teknologihistorie som Alfred Chandler har hatt for næringslivshistorie. Lars fikk Hughes til å være en periode som gjesteforsker på BI. Under en middag lanserte Lars denne historiografiske teorien, og mente Hughes på samme måte som Chandler burde ha fått en artikkelsamling som samlet Hughes hovedbidrag på feltet. Det synes Hughes var en god idé, og la til: I want you to make that book, Lars.

– En tillitserklæring, men i mangel av tid ble det med ideen.

Lars har vist en unik evne til å skape prosjekter. Prosjekter om posthistorie, nordiske kapitalismevarianter, sparebankhistorie og Johansson-familien utfyller kraft- og tele-historiene. Kanskje Lars' viktigste bidrag er debattboka *Strøm og styring*, hvor målet var å stimulere til offentlig debatt om kraftliberaliseringa med å sette energiloven av 1990 i historisk perspektiv. Tilværelsen som professor emeritus har ikke bremset opp på nysgjerrigheten og engasjementet. For tiden holder Lars på med flere prosjekter, som selvfølgelig handler om både kapitalisme og kraft. Ja, så venter fortsatt en bok om Agder Energis historie på publiseringsdato, et annet prosjekt hvor Lars' åpne og nysgjerrige undersøkelser av nylige interne konflikter ikke bare har blitt godt mottatt.

Setter oppdragshistorien grenser for kritisk forskning?

Lars og jeg blir enige om å snakke mer om det å gi offentlig uttrykk for sine meninger:

– De som vet noe om en bedrift er de som jobber i bedriften eller de som har forsket på den, stort sett. Og hvis ingen av de skal få lov å fortelle hva de vet om bedriften, så blir det et veldig dårlig offentlig ordskifte. Jeg har kunnet noe om telekommunikasjoner og kraft som jeg har ment hører hjemme i det offentlige ordskiftet. På BI hadde vi hatt noen diskusjoner om det. Kanskje er det best at man i hvert fall ventet med å mene noe kritisk til et prosjekt er fullført. Ulempen er at du kanskje mister et prosjekt, sånn som jeg gjorde.

Hva sier det om en organisasjon som reagerer slik Statkraft gjorde på meningsyttringer fra en forsker?

– Altså, jeg tenkte, de er en organisasjon med tusenvis av mennesker med topp folk og en egen, stor strategiavdeling som jeg i dag skal holde foredrag for. Jeg er en liten mus, en historiker, som piper. Hvorfor kan de ikke bare legge inn et vektig motinnlegg i stedet?

Er det riktig det ryktene sier at du fikk Høyre til å snu i spørsmålet om delprivatisering av Statkraft?

– Jeg vet jo ikke det. Men altså, dette gikk Høyres Nikolai Astrup ut med, at hele Statkraft skulle delprivatiseres, men vi skulle likevel beholde arvesølv. Så var mitt spørsmål: Hva mener han med det? Energiveteranene gikk jo mot dette, så jeg skrev om det i Klassekampen, Dagens Næringsliv og Nytt Norsk Tidsskrift, og jeg har ikke sett noen andre ta for seg dette spørsmålet like grundig. Nå har Høyre endret på dette,

Akademikeren. (Foto privat).

slik at det bare er utenlandsdelen de vil delprivatisere. Om jeg har bidratt, vet jeg jo ikke, men kanskje noen i partiet

har lest artiklene mine?

Så da var jeg kanskje ikke bare en liten mus allikevel.